

Hogy itt, egy kolozsvári folyóiratban, a kérdést így lehessen feltenni: „mit keresünk a Holdon?” — előbb azt kell feltételezni, hogy az ember holdraszállásához, mint embereknek, minékiünk is közünk van; még előbb pedig, hogy az amerikaiakkal, a két első kozmonauta személyében, csakugyan az ember tette lábát a Holdra. Elismerem, hogy ez a követelmény az első pillantásra ostobaságnak tűnik („persze hogy az ember volt; miért, az amerikaiak talán nem a homo sapiens nevű, az egész Földön elterjedt egyetlenegy fajt képviselik?”), ám mégis úgy találom, szükséges megmondani, hogy erről minket senki sem biztosított, mi ezt csak jóindulatúlag feltételeztük; szükséges megmondani, hogy ebben a hiszemben ültünk a tévé előtt (a nagymama is ezért fohászzkodott fel, mondván: „édes istenem, segítsd meg szegényeket!”; szükséges hangoztatni, őszinte lelkesedésünket igazolandó, a jóhiszeműségünket, hogy ama napon büntelenül állhassunk a túlélők színe előtt, már ha ugyan mi magunk köztük leszünk, s jó lelkiismerettel jelenthessük ki, hogy mi a magunk részéről igazán úgy képzeltük, ez az egész ügy az ember tudásvágyát hivatott kielégíteni, a megismerés fausti szenvedélyét szolgálja.

Mindebben persze — mit bujócskázzak a gondolatokkal a szöveg alatt? — benne rejlik már a kétség is. Huszadik századunkban megszoktuk, hogy ne tulajdonítsunk túlzott hitelt a kijelentéseknek, a szépen hangzó szavaknak („ez kis lépés az ember számára, de óriási ugrás az emberiség számára”; ez volt az első mondat, mely a Holdon elhangzott), s nem tehetünk róla, ha minden akart, görcsösen akart, mondhatnám, magunkra kényszerített jóhiszeműségünk ellenére sem szabadulhatunk a gyanútól, hogy az amerikaiaknak eszükben sem volt a homo sapiens-t mint olyant, mint az egész földkerekséget lakó egyetlenegy fajt képviselni, s ha az „emberiség”-ről szóltak, magukat értették rajta. Ez a gyanú viszont már rosszhiszeműség a részünkről. Kétségbeejtő, hogy a Hold meghódításának korában, a determinált földhözköttöttség bilincseinek feltörésekorában, egy új emberi minőség kialakulását sürgető korban — az egész bolygó, az egész homo sapiens faj viszonylatában — olyan világban élünk, amelyben véleményünk kialakításában a jó- vagy rosszhiszeműségre vagyunk utalva; s ebből a szempontból mindegy az, hogy a tévé-adások, hírmagyarázatok, sajtónyilatkozatok, interjúk ipari özőnével traktálnak-e, vagy pedig csak akkor jelentenek be egy-egy új kísérletet, mikor az űr-állomás már „elhelyezkedett a röppályán”, s készülékei „normálisan működnek”.

De hogy a kiinduló kérdésre visszatérjek, arra, hogy mondhatjuk-e itt nálunk többes szám első személyben, hogy „mit keresünk a Holdon?” — engedtessek meg kifejtenem abbéli nézetemet, hogy ez részben tőlünk függ; attól, hogy tekintet nélkül minden egyéb, például hogy gondoltak-e avagy sem ránk is a holdraszállók, akartak-e minket is képviselni avagy sem, beavattak-e vagy sem céljaikba, s beszámolnak-e az észleléseik igazi lényegéről avagy sem („persze, mert majd bolondok lesznek; ha

valakit érdekel, próbálja utánuk csinálni“, mondta a főkönyvelő egy üveg sör mellett a bükki menedékházban, amikor a fizikatanár a Houstonból érkező „nesze semmi, fogd meg jól“ sajtóhíreken bosszankodott), hogy tehát függetlenül mindettől, érezzük-e avagy sem mi magunkat annyira embereknek, a homo sapiens faj megannyi azonos értékű tagjának, hogy — legalább az átélés jogán — részt kérjünk egy sereg embertársunk, tehát az ember, tehát az emberiség mégiscsak csodálatos diadalából. Erre pedig a válasz egyértelműen csak igenlő lehet. Igen, részt kértünk.

Igen, mi is ott ültünk, az egész világ ott ült (aki tehetett; aki nem épp akkor halt éhen Biafrában, nem épp akkor bombázta a Szuezi-csatorna egyik vagy másik partját, nem épp akkor eszkábált tutajt a háza fedeléből egy indiai folyó völgyében; folytassam még?), ott ült a tévé előtt, s eltelt a nagyság, a büszkeség, a testvériesség, az egyetemes szeretet egy percig minden hétköznapi gondon, bú-bajon túlcserdülő, páratlan érzésével; igen, lélekben akkor az egész világ, az egész emberiség ott volt a Holdon, s én nemcsak hiszem, a legteljesebb bizonyossággal tudom is, hogy soha nem volt — mert nem lehetett — ennél szebb, felemelőbb, az élmény egyidejűségében ennél nagyszerűbb pillanata fajunk történetének. Ha valamihez hasonlíthatom az akkori hangulatot, hát csakis a fegyverszünetek, a békekötések, a háborúk befejezése alkalmával magasba szökő kollektív ujjongáshoz, ám azt is hozzátehetem, hogy akkor arra gondoltam (a Holdat néztük M. iskolaigazgatóval, amikor az esemény után először vált nálunk is láthatóvá, s az igazgató elmosolyodott, mondván: „fursca, mintha közelebb volna“), hogy alkalmasint ilyenek képzelték a legendaköltők azt az egy-akarattal, egy-érzéssel megbolydult emberi mindenséget, mely fölött a mindenütt látszó betlehem-i csillag felvirradt — ékesszóló bizonyosságául annak, hogy az embernek szüksége van effajta élményekre, s hogy ha a valóságban nincs része benne, kénytelen megálmódni magának.

Mi tehát részt kértünk a ragyogó amerikai diadalból, de nem is kértünk, hanem spontán lelkesedéssel egyszerűen részt vettünk benne, részt vállaltunk belőle — s ezzel az emberiség ügyévé tettük a holdraszállást. És azokban az órákban (csak nemrég teltek el, őrizzük meg illanó emléküket, hogy ne csupán a kozmonauták lábának besüppedését a holdi talajba ismerje az utókor; hogy egyszersmind tudhasson arról, mi zajlott „itt alant“ a lelkekben), azokban az órákban képesek voltunk jó- és rossz-hiszeműség nélkül, természetesen és tudományosan, sportszerűen és szenvedélyes-nemesen gondolkozni (meglepő, hogy milyen békésen, mondhatnám komplementárisan, egymást kiegészítve férnek össze ezek a kategóriák egyetlenegy magatartásban), s ha akkor kérdezi meg valaki, mit keres az ember a Holdon, mindnyájan tudtuk volna, mit válaszoljunk. Először, hogy ostoba kérdés. Hasonló kérdést egyszer már feltettek egy angol alpinistának, az így hangzott: „miért kell megmászni a Mount Everestet?“, ámde az angol az ostoba kérdésre olyan bölcs választ adott — „azért, mert van“ —, ami a tudomány, a művészet, a sport, egyszóval mindenfajta nem hétköznapi, nem sanyarúan létfenntartó emberi tevékenység, munka, erőfeszítés célját, benső lényegét mindennél tökélete-

sebben meghatározza. Másodszor, az előző válasz érvényét fenntartva, de kissé elmélyültebben töprengve a kérdésem, azokban az órákban azt mondtuk volna, a Holdon önmagunkat, önmagunk jobbik énjét, a jövő homo sapiens-ét keressük, aki már itt él bennünk és ott sétál a sűrű holdsvatagban; aki az életet s az értelmet, az anyag öntudatát viszi a világűrbe, s onnan egy boldog, békés, minden durva állatiasságától és kifinomult kannibalizmusától örökre megszabadult emberi faj földjére, egy csodálatos „Terre des Hommes“-ra tér vissza.

Gondolom, nem szükséges bővebben kifejtenem a fentebbi „kétlépcsős“ választ (ami benne nem rögtön nyilvánvaló azok előtt, akik nem így feleltek volna, maradjon balladai homálynak), s engedtessek meg most újra felvetnem a „mit keresünk“ kérdését — miután napok s hetek teltek el az esemény óta, s miután előbb éreztük, hogy „az emberiség új korba lépett“, majd magunkhoz térünk a nagy pillanatok eufóriájából, s ennek az új kornak még semmi jelét nem láttuk. Érvényes-e még most is kérdésünk többes szám első személye?

Előbb egy helyt azt mondtam, hogy részben mitőlünk függ, tekinthetjük-e olybá a holdraszállást, mint amihez közünk van; s azt hiszem, kimutattam, hogy igen, mivelhogy átéltük a siker élményét, s részt kértünk az általunk — lehet, hogy önkényesen — közösséginek érzett diadal mámorából. Most azonban ideje tudatosítanunk magunkban egy sokkal prózaibb realitást; azt, hogy a Hold s aztán a többi bolygó meghódításának tervéhez (a nagytata még tavasszal azért drukkolt, hogy megérje az ember holdraszállását, most addig akar élni, amíg a Marsra is leszállnak; „ez egy kihalt kőgolyó, az lesz az érdekesebb“), ehhez a kolosszális arányú tervhez, amelyből kettő is van, s tarthatunk tőle, hogy mind a kettőt megvalósítják, nem az együttműködés, hanem a földi erőforrásokat esztelenül tékozló versengés szellemében, ezekhez a tervekhez tehát s még inkább gyakorlati kivitelezésükhöz az egész Földnek, az egész Földet lakó fajunknak, s mint tagjainak, természetesen minékünk is közünk van — mondhatnám — testi közünk, attól független közünk, hogy átéljük-e avagy sem léleekben a további győzelmeket.

Lehetnénk őslakók a brazil dzsungelben, mely területnél úgy lehet manapság már a Hold felszínét jobban ismerjük, vadászhatnánk bögőmajmokra fúvócsőből kilőtt nyilakkal, akkor is közünk volna a megtörtént holdraszálláshoz éppúgy, mint a jövőben megtörténendőkhöz — s nemcsak annak a jogán, hogy a Hold miránk is süt, ámbár ez a jog egyetemes (ha nem a konkviztádori jogot, az ökoljogot ismerjük el az emberek közt, a társadalomban „természetesnek“, akkor a Hold s minden más égitest az emberiségé, akár a világtenger), hanem mert akkor is, ha — ismét jóhiszeműen — feltételezzük, hogy a kítűzött úrkutatási program kizárólag békés célokat szolgál, a roppant teljesítményt megelőző roppant erőfeszítéseknek a világ szervezettségének mai fokán mindenképp részesei vagyunk, akár van hozzá kedvünk s meg vagyunk győződve a szükségességéről, akár sem.

De éppúgy részesei leszünk a következményeknek is, mint ahogy ré-

szesei lehettünk volna, szerencsére csak elméletileg, a holdi organizmusok által ránk szabadított katasztrófának; ám ne keltsünk apokaliptikus-hangulatot effajta együgyű sopánkodással, gondoljunk csupán mindennapi dolgokra: mindennapi levegő-adagunkra, nyersanyagokra, melyekkel a mai csecsemők nemzedéke előtt kell nemsoká elszámolnunk, ezernyi megoldatlan földi ügyünkre — s nem azért, hogy rossz lelkiismerettel lépkedjünk tovább a haladás útján (aminél csak egy dolog terhelné meg jobban a lelkiismeretünket: ha most, éppen most megállnánk rajta), hanem csak hogy sem testi valóságban, sem lelki átélésben holdraszállóként, modern homo sapiens-ekként ne feledkezzünk meg sohasem arról, hogy közünk van, hogy felelősségteljes közünk van mindama dolgokhoz, amiket égen-földön ma az ember cselekszik, mert mindannyiunk egyéni sorsa végzet-szerűen egy lett az egész emberi faj sorsával.

